

KENT, Allen – GALVIN, Thomas J.: *Library resource sharing*. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1977. 356 p.

Könyvtári forrásmegosztás

A könyvtárak közötti együttműködés lehetőségeiről és a könyvtári erőforrások megosztásáról 1976. IX. 29 – X. 1-én Pittsburghben (Pennsylvania, USA) megrendezett konferencia előadásait tartalmazza a kiadvány. A konferencia lehetőséget adott az USA-ból és a tengerentúlról érkezett könyvtári és információs szakembereknek a könyvtári erőforrások megosztására vonatkozó elméletek áttekintésére és az eddig még megoldatlan problémák megvitatására. Ebben a témakörben eddig még nem született alapos, átfogó munka, így a könyv, ahogy a *Library Journal* is írja – alapvető fontosságú a hálózati munkában.

Az utóbbi időben – az információáradat növekedésével – a könyvtári és információs szakemberek érdeklődési körében került az intézmények közötti könyv-folyóirat és egyéb könyvtári dokumentumok megosztásának kérdése. Az önellátás helyébe az erőforrások megosztása lép. Mindez olyan hálózatok kialakításával köthető össze, amelyek a könyvtári dokumentumok cseréjét és együttműködésben történő felhasználásukat teremtik meg.

A tematikusan hat nagyobb egységre különülő kötet a következőket tekinti e tárgyban központi kérdésnek:

- a forrásmegosztás hosszú távú céljainak meghatározása
- a hosszú távú programok megvalósítása érdekében elvégzendő tennivalók
- azon területek meghatározása, amelyekre különös figyelmet kell fordítani
- a könyvtárak és hálózatok anyagi kérdései
- a hálózatok kialakításának és értékelésének teljesítmény-kritériumai.

Allen KENT (University of Pittsburgh) tanulmánya a forrásmegosztás hosszú távú céljait vizsgáló első részben azt hangsúlyozza, hogy a könyvtári források helyi birtoklása helyett hozzáférhetőséget kell biztosítani a más intézetek birtokában levő állományokhoz, illetve forrásokhoz. A hatékony forrásmegosztás kialakításának három előfeltételét állapítja meg:

- olyan források birtoklása, amelyekből „részesedni” lehet
- hajlandóság az együttműködésben való részvételre
- a források együttes felhasználására vonatkozóan az együttműködés konkrét megtervezése.

Vizsgálni kell még, hogy a könyvtárak teljes állományának milyen arányait célszerű kijelölni ilyen közös felhasználás céljaira, s válaszolni kell arra is, milyen kézzelfogható

előny származik ennek a programnak a végrehajtásából, elsősorban a használók szempontjából.

A témát más-más szempontból megközelítő tanulmányok következtetéseinek hasonlósága – a szerzők eltérő könyvtári „hátterét” is figyelembe véve – megdöbbentő. Valamennyien hangsúlyozzák a könyvtári források megosztásának fontosságát, s legfontosabb célnak a használók információs forrásokhoz való minél gyorsabb eljuttatását tekintik. Mindez nem érhető el anyagi áldozatok nélkül, és azok, akik a forrásmegosztást akár csodaszernek, akár a könyvtári költségek csökkentésére szolgáló eszköznek tekintik, csalódní fognak.

Alphonse F. TREZZA (National Commission on Libraries and Information Science) olyan könyvtári rendszer kifejlesztését tartja fő feladatnak, amely képes a felhasználók minden szükségletére azonnal és tökéletes pontossággal reagálni. A könyvtárközi kölcsönzések egyenlőtlen megosztásáról szólva megjegyzi, hogy az olyan automatizált könyvtári rendszer, mint az OCL már a kölcsönzési terhek kívánatos elosztásának megvalósítására törekszik. Trezza a referenz hálózat nemzeti méretekben való fejlesztését javasolja, amely a helyi, állami és szövetségi kormányokkal való közös erőfeszítésekre épülne. Szól a speciális szolgáltatásokért fizetendő díjak – eddig még eldöntetlen – kérdéséről, szembeállítva a hagyományos könyvtári szolgáltatásokkal, amelyek mindenki számára ingyenesek.

Connie DUNLAP (Duke University) szintén az új hálózati modell tökéletesítéséről, a megnövekedett felelősség megosztásáról, az egymást átfedő beszerzésekről szól, és figyelmeztet arra, hogy a hagyományos könyvtárközi kölcsönzés jelenleg ott tart, hogy összeroppanhat saját súlya alatt.

J. Ch. MORROW (University of North Carolina), a komputerizált forrásmegosztás tapasztalt szakembere szerint a forrásmegosztásban a legfontosabb kérdések egyike a használók kiszolgálásának mennyiségi és minőségi szempontú elemzése. Fontos a hálózat adta technikai lehetőségek maximális kihasználása és a dokumentációs szolgáltatás színvonalának javítása, de éppoly lényeges, hogy a hálózat vezetői érzékenyen és rugalmasan reagáljanak a változásokra és figyeljenek a kívánalmakra, a kisebb intézetek szükségleteire is.

Az első fejezet záró tanulmánya azt vizsgálja, vállalják-e a könyvtárak fenn tartói hosszú távra szólóan azokat az adminisztrációs és anyagi kötelezettségeket, melyeket a fejezet szerzői a leglényegesebb kérdések közé soroltak.

A második tanulmánycsoportban hat elemzés foglalkozik a forrásmegosztás elméletével.

Thomas J. GALVIN és Marcy MURPHY – mindketten a Pittsburgh-i Egyetemről – javasolják mindazon eredmények összegzését, melyek helyi, testületi, nemzeti szinten erednek, valamint a gazdasági, technikai, tapasztalati követelmények specifikációját, amelyek jelentős szerepet töltenek be a forrásmegosztási modellek kialakításában és elfogadtatásában. Javasolják a szolgáltatási célok újrafogalmazását, a helyzetelemző tanulmányok, az anyagi technikai lehetőségek összehangolását a könyvtárak szükségleteivel, amelyek együttesen megfelelő körülményeket biztosíthatnak a hálózat munkájához.

A további fejezetek tanulmányai a Library of Congress, a nagy egyetemi könyvtárak és a városi közművelődési könyvtárak fejlődési lehetőségeinek új szempontú értékelését adják. William J. WELSH emlékeztet arra, hogy a bibliográfiai hozzáférhetőség nem ugyan-

az, mint a tényleges hozzáférhetőség, viszont a bibliográfiai adatok könyvtárak közötti cseréje szükséges előfeltétele a hatékony könyv- és folyóirat megosztásnak. Megnevezi azokat a módokat, amelyekkel a Library of Congress állományát és szolgáltatásait a használók rendelkezésére bocsátja, függetlenül az állomány elhelyezkedésétől. „Észre kellett vennünk, hogy a hagyományos értelemben vett nagy önellátó könyvtár, olyan homokvár, amelyet az ismeretanyag növekvő hullámai el fognak söpörni” – summázza mondanivalóját.

Allen VEANER (Stanford University Libraries) a hálózatonövekedés néhány kritikus következményéről szólva, feltárja a növekedés és a méretek korlátait. Mi az optimális arány egy komputerizált bibliográfiai hálózatra? Hol fenyeget az a veszély, hogy az egyes könyvtárak már nem biztosíthatják a használók megfelelő ellátását? Elkerülhetetlennek látja a helyi cédulakatalógusok lezárását, majd a vitát kiterjesztve felteszi a kérdést: kellene-e a bibliográfiai azonosítás új formái, ismerve a számítógépes tárolás magas költségeit és a hagyományos bibliográfiai adatok elterjedtségét. Véleménye szerint is a megosztott könyvtár a jövő lehetséges modellje.

Henry SHEAROUSE (Public Library, Denver) a jelenlegi helyzetet elemezve sürgeti a könyvtárak közötti forrásmegosztás szélesebb értelmű definiálását, rámutatva arra, hogy ez megközelítőleg felölelheti a publikált és nem publikált dokumentumok kölcsönös hozzáférhetőségét, ami végső soron a szolgáltatások minőségének javítását eredményezné.

Roderic G. SWARTZ (State Library of Washington) szintén a soktípusú hálózat adekvát megfogalmazásának szükségességére hivatkozik. Szerinte a *m u l t i - t í p u s ú h á l ó z a t* (soktípusú hálózat) olyan együttműködési forma, amely jogi, intézményi és gyakran politikai területeken keresztül egyesíti közös vállalkozásban a könyvtárak különböző típusait (pl. az Intertype Library Network).

A forrásmegosztás – emlékeztet – nem követik automatikusan a hálózatok létrehozásából. Bizonyos egyéb kritériumoknak is teljesülniük kell, beleértve olyan légkör kialakítását is, amely fogékony a forrásmegosztás gondolatára, az egyes könyvtárak önállóságának biztosítására, valamint képes rugalmas részvételre a hálózatok irányításában és hajlandóságra hogy a dokumentumok széles skáláját tekintsék nemcsak potenciálisan, hanem ténylegesen megoszthatónak. A hozzászólók még a dokumentumszolgáltatás fontosságát emelik ki. Aggodalmukat fejezték ki aziránt, hogy a könyvtárak közötti szolgáltatási rendszerek még akkor sem mindig eredményeznek megfelelő átmenetet a helyi birtoklás és a forrásmegosztás alapján álló elképzelés között, ha állami és szövetségi alapokból támogatják. Felmerült még a díjtalan és díj ellenében nyújtott szolgáltatások kérdése, valamint a specializált főiskolai és szakmai csoportokat kiszolgáló tárgy szerint specializálódott hálózatok és az állami vagy területi alapon szervezett hálózatok optimális kapcsolatának megoldása is.

K. Leon MOTAGUE terjedelmes tanulmányában feltár néhány, a forrásmegosztás hosszú távú céljainak elérését akadályozó tényezőt. Szerinte az elméletek gyakorlati végrehajtása során feszültség keletkezik mind a könyvtárak, mind a könyvtárhasználók között. Általános modell kidolgozását javasolja, amely alkalmazható lenne a különböző típusú és méretű hálózatok teljesítményének mérésére.

John McDONALD a legfontosabbnak egy nemzetközi periodikum-kölcsönző könyvtár létrehozását tartja, mint a nemzeti könyvtárral összefüggésben álló folyóirathozzáfér-

hetőség nemzeti rendszerének fő komponensét. Sürgeti, hogy legalább az akadémiai könyvtárakban biztosítsák a használók tökéletes kiszolgálását. Megállapítja, hogy az állandó növekedés a könyvtárak természetében rejlik, és ezen tény érdekében folyó apológiával fel kellene már hagyni, hiszen a forrásmegosztás legnagyobb előnye az, hogy csökkenti a könyvtári állomány növekedését.

James RUSH számára nem a könyvtárak közötti forrásmegosztás, hanem a látogatók közötti forrásmegosztás a központi probléma. Emlékeztet arra, hogy nem minden forrás egyenlő, vagy jelentős használati értékű a felhasználóknak.

A beszerzésben való nagyobb szelektivitás kihat a könyvtár és a kiadók, „a publikáció termelők” kapcsolatának alakulására, és a publikáció termelés mennyiségi csökkenéséhez vezethet. A vezetői döntésekről szólva megemlíti a megnövekedett hálózatok gazdasági nehézségeit, és figyelmeztet az egyensúly megteremtésének szükségességére a közvélemény és az adminisztratív vezetés között.

J. G. WILLIAMS (University of Pittsburgh) a hálózat működésének értékeléséhez ad használható szempontokat, elvégezve a tradicionális és a technikailag újító rendszerek hatékonyságának összehasonlító elemzését. Szerinte 8 olyan tényező van, amelyeket technikai és szociális, viselkedésbeli vonatkozásaikban is figyelembe kell venni a hálózat teljesítményének adekvát elbírálásában. Ezek magukba foglalják a megbízhatóságot, rugalmasságot, hatásosságot, hatékonyságot, elérhetőséget, hozzáférhetőséget és minőségellenőrzést. Mindegyik számára javasol értékelési módszereket, amelyeket úgy alakított ki, hogy az értékelési folyamat egyszerűbb követelményeinek is megfeleljenek, de a rendszer egésze szempontjából is hasznos megfigyeléseket eredményezzenek.

Donald W. KING a helyi kölcsönzések és a könyvtárközi kölcsönzések lehetőségeit összehasonlítva arra a következtetésre jut, hogy az olvasóknak legalább ötször kell használniuk (kölcsönözniük) egy könyvet ahhoz, hogy a beszerzés megtérüljön. Ugyanakkor a nemrégiben végzett könyvhasználati vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a könyvtárak által beszerzett könyvek 3/4-ét öt alkalomnál kevesebbszer használják. Következtetése az, hogy az ismeretszerzés új útjait a kiadók és a könyvtárak közötti együttes erőfeszítések teremthetik meg.

E. MONTAGUE a jelenlegi teljesítmény értékelésére szolgáló módszereket és kritériumokat jellemezve azt állítja – mindez még gyerekcipőben jár, s az eddigi erőfeszítéseket is a kutatások párhuzamossága és a szétforgácsolttság jellemezte. Ezért fontos a közeli jövő számára egységes teljesítmény-kritériumok kialakítása és érvényességeik megállapítása, ami a hálózati teljesítmények egzakt összemérését szolgálja. Felsorolja a teljesítmények megvalósítását gátló tényezőket, szempontot ad a tanulmányok elbírálásának értékelésére, s a szétforgácsolttság leküzdésére. Bár a célok és rendeltetések különbözősége megnehezíti egy megbízható „mérce” kialakítását, ROUSE azt emeli ki: ha a kérdést a használók szempontjából közelítjük meg, közös szempontok alakíthatók ki.

A kötet Allen KENT összefoglalójával zárul. Azokat a tanulmányokat sorolja a legjelentősebbek közé, amelyek a hálózatok különböző szintjén elhelyezkedő intézmények közötti kapcsolatok feltárására, a dokumentumszolgáltatás új módszereinek átgondolására, nemzeti periodikumban létrehozására és a nyomtatott dokumentumok vásárlási, kölcsönzési költségeire vonatkozóan adtak újabb szempontokat.

KOVÁCS Katalin